

Семко М. М.

(наук. кер. — доц. Лобач К.В)

*студентка III курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ

У сучасному світі питання пов'язані із забезпеченням та дотриманням прав людини набувають особливої гостроти та актуальності. В умовах внутрішніх криз та масових заворушень характер загроз такий, що держава повинна вдаватися до особливих заходів, що суттєво змінюють буденне життя населення, діяльність органів влади і спрямовані на нормалізацію обстановки у країні. У сучасній українській правовій літературі мало досліджена дана тематика у зв'язку з мирним творенням та розвитком суспільства, щодо російських дослідників, то тут варто зацентрувати увагу на роботах А. Капустіна [5], М. Бшарат [1] та Н. Янгол[4].

Кримінальним Кодексом України у статті 294 визначається, що «масові заворушення – це завжди дії юрби, яка діє стихійно, хоча може бути й керованою цілком, чи в окремих своїх частинах» [3, с. 37]. Законодавець зазначає, що «організація масових заворушень, що супроводжувалися насильством над особою, погромами, підпалами, знищенням майна, захопленням будівель або споруд, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, які використовувалися як зброя, а також активна участь у масових заворушеннях - караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років. Ті самі дії, якщо вони призвели до загибелі людей або до інших тяжких наслідків, – караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років» [3, с. 38].

Діяльність державних органів по забезпеченню прав людини в умовах масових заворушень містить у собі дві складові, пов'язані між собою. Мова йде про обмеження прав людини і про їх захист. Перша – обов'язок держави щодо нормалізації обстановки у середині країни до прийнятого рівня законності й порядку. Друга – так само обов'язок забезпечити інтереси людини, особистості в період, коли її права і свободи стають найбільш вразливими. Обмежуючи деякі права і свободи за допомогою введення надзвичайного режиму, держава забезпечує збереження інших, більш значущих для людини прав і свобод. При цьому проблема обмеження прав і свобод громадян, при всій її актуальності, є часткою більш загальної проблеми забезпечення балансу інтересів особистості і держави на конкретному ступені розвитку суспільства [1, с. 15].

Першим напрямком забезпечення прав людини в період масових заворушень виступає їх захист. Слід зазначити, що захист прав людини в таких

умовах може здійснюватися в двох формах: перша – це вироблення нормативно-правової бази застосування надзвичайних заходів із закріпленням гарантій найважливіших прав і свобод; друга – реалізація нормативно закріплених гарантій у рамках діяльності органів влади в надзвичайних умовах.

Захист прав людини в період масових заворушень може здійснюватися також на двох основних рівнях: міжнародному і національному. У силу свого суверенітету, держави можуть самостійно вирішувати, які заходи, адекватні тяжкості ситуації, що склалася, необхідно робити. І міжнародне право не може обмежити держави в цьому праві. Разом з тим, існують обставини, коли світове співтовариство не тільки має право, але і зобов'язане здійснювати контроль за надзвичайними заходами, які встановлюються. І тільки ця сторона надзвичайного стану є сферою міжнародно-правового регулювання. Міжнародно-правова форма захисту прав людини в період масових заворушень у країні, спрямована на недопущення масових і грубих порушень національними властями прав і свобод людини. Як справедливо зазначає А. Капустін: «...внутрішні конфлікти знаходяться поза зоною досяжності міжнародного права до тих пір, поки вони не будуть представляти загрози міжнародному миру і безпеці або призводити до масових і грубих порушень прав людини» [5, с. 40]. Дотримання прав людини у період масових заворушень передбачає перш за все надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини й громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Одним із заходів правового режиму, що запроваджується в умовах надзвичайного стану, особливо при виникненні масових заворушень за ст. 20 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 р., є забезпечення громадського порядку, охорона життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян з залученням сил і засобів органів Міністерства внутрішніх справ України [1, с.17].

Основним завданням міліції є забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і законних інтересів, своєчасне запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням; швидке й повне розкриття злочинів; охорона громадського порядку та забезпечення суспільної безпеки; захист власності від протиправних посягань; надання правової й організаційної допомоги громадянам, посадовим особам та іншим суб'єктам у здійсненні їх законних прав та інтересів. Це є важливою умовою щодо реалізації та дотримання гарантій прав і свобод людини й громадянина в

умовах надзвичайного стану, і як справедливо зазначають В. Женунтій і П. Біленчук, «впливає на рівень демократизму, благополуччя та стабільність суспільства, на законність та правопорядок» [5, с. 43]. У силу принципу суверенітету різні держави самостійно виробляють нормативно-правові акти, які регулюють питання застосування надзвичайних заходів в особливих умовах, викликаних державною необхідністю. Як правило, норми подібного характеру містяться в конституційних актах і спеціальних нормативних документах, присвячених виключно стану масових заворушень. Зміст таких норм можна умовно розділити на дві групи: норми, що закріплюють процедуру і правомірність виняткових заходів в даний період, і норми, що встановлюють гарантії прав людини в аналогічних умовах і механізм їх реалізації. Тим самим дотримується єдність двох основних напрямів забезпечення прав людини. Реалізація нормативно закріплених гарантій прав людини в рамках діяльності органів влади у надзвичайних умовах як форма реалізації їх захисту, не менш важлива, ніж видання правових актів. Діяльність органів правопорядку відповідно до цілей і завдань введеного виняткового режиму повинна здійснюватися тільки в тих межах, котрі встановлені законом [4, с.47-48].

Отже, дотримання прав людини в умовах масових заворушень може включати в себе два аспекти – обмеження та захист прав громадянина. Захист включає у себе низку визначених законодавцем засобів, спрямованих в першу чергу на встановлення придатних умов для нормального функціонування інституту прав людини у країні. Важливою особливістю обмеження прав людини є недопущення застосування заборонених засобів. У законодавстві кожної суверенної держави визначені головні принципи дотримання прав громадянина у період політично нестабільної ситуації, але вони перш за все не повинні суперечити загально визнаним міжнародним нормам правового захисту населення під час масових заворушень.

Література:

1. Бшарат М. Дотримання прав людини в умовах надзвичайного стану / М. Бшарат / Права людини, 2012. - № 1. – С. 14-18
2. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 р. // Офіційний вісник України. - 2000. -№ 15. - С. 588 - 612
3. Кримінальний кодекс України: Офіційний документ. - К.: Велес, 2006. -151 с.
4. Янгол Н.Г.Чрезвычайное законодательство и исключительные правовые режимы: история и современность. – СПб., 2000. – 68 с.
5. Капустин А.Я. Проблема имплементации норм международного гуманитарного права в немеждународных военных конфликтах / Российский ежегодник международного права. – СПб., 2001. - № 2. – С. 34-49